

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα, Τηλ.: 210 72 33 221-2, 210 72 33 216, Fax: 210 72 33 217,

Website: www.nchr.gr, E-mail: info@nchr.gr

Προτάσεις για την Αναθεώρηση του Συντάγματος

7 Φεβρουαρίου 2019

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έχει συσταθεί με το Ν 2667/1998 σύμφωνα με κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων». Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα δύο φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	3
Προτεινόμενες για αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος	4
I. Κράτος και θρησκευτική ελευθερία	4
Άρθρο 3 (Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας)	4
Άρθρο 13 (Θρησκευτική ελευθερία)	4
Άρθρο 33 (Εναρξη θητείας, όρκος, χορηγία)	5
Άρθρο 59 (Όρκος)	5
II. Διεύρυνση της προστασίας του δικαιώματος σε ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας – ελάχιστο εγγυημένο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης	6
Άρθρο 5 (Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία)	6
III. Κατάργηση θανατικής ποινής	6
Άρθρο 7 (Καμία ποινή χωρίς νόμο, απαγόρευση βασανιστηρίων)	6
IV. Επέκταση των εγγυήσεων της διαφάνειας και της πολυφωνίας του άρθρου 14, παρ. 9, του Συντάγματος και στη ραδιοφωνία και την τηλεόραση	7
Άρθρο 15 (Κινηματογράφος, φωνογραφία, ραδιοφωνία, τηλεόραση)	7
V. Προστασία του δικαιώματος στην ιδιοκτησία – αποζημίωση	7
Άρθρο 17 (Προστασία της ιδιοκτησίας, απαλλοτρίωση)	7
VI. Συνταγματική κατοχύρωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)	8
Άρθρο 25 (Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων)	8
VII. Αρχές καλής διενέργειας δημοψηφισμάτων	9
Άρθρο 44 (Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, δημοψηφίσματα, διαγγέλματα)	9
VIII. Διασφάλιση της ψήφου των εκτός επικρατείας πολιτών	10
Άρθρο 51 (Εκλογή βουλευτών, εκλογικό δικαίωμα)	11
Άρθρο 54 (Εκλογικό σύστημα, εκλογικές περιφέρειες, βουλευτές Επικρατείας)	12
IX. Ενίσχυση του συνταγματικού προστατευτικού πλαισίου των Ανεξάρτητων Αρχών	13
Άρθρο 101Α (Ανεξάρτητες Αρχές)	13

Προτάσεις για την Αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος*

Εισαγωγή

Η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος ξεκίνησε το Νοέμβριο 2018 με την κατάθεση σχετικής πρότασης από τον αναγκαίο αριθμό βουλευτών του ελληνικού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με τα άρθρα 110 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής. Η Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, αφού ολοκλήρωσε το έργο της σε δώδεκα (12) συνολικά συνεδριάσεις, υπέβαλε την Έκθεσή της για την αναθεώρηση του Συντάγματος στην Ολομέλεια της Βουλής, η οποία μετά από σχετική συζήτηση, θα διαπιστώσει την ανάγκη αναθεώρησης συγκεκριμένων διατάξεων του Συντάγματος σε δύο ονομαστικές ψηφοφορίες, που απέχουν μεταξύ τους έναν τουλάχιστο μήνα και με τις πλειοψηφίες που ορίζονται από το άρθρο 110, παρ. 2 και 4 του Συντάγματος.

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως του Εθνικού Θεσμού για την προώθηση και προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΘΑΔ) και εκπληρώνοντας την αποστολή που της έχει αναθέσει ο νομοθέτης, ως του ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (άρθρο 1, παρ. 1, Ν 2667/1998, όπως ισχύει), να «υποβάλλει συστάσεις και προτάσεις [... και να] γνωμοδοτεί για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου» (άρθρο 1, παρ. 6 (β), Ν 2667/1998, όπως ισχύει), αποφάσισε, ενόψει της διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος, την υποβολή πρότασης προς τη Βουλή σχετικά με την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος που εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιοτήτων της.

Η ΕΕΔΑ επιθυμεί, εισαγωγικά, να προβεί σε δυο διαπιστώσεις-επισημάνσεις, στις οποίες θεμελιώνονται οι παρούσες προτάσεις:

Πιο συγκεκριμένα, λαμβανομένης υπόψη της αποστολής της, η οποία συνίσταται μεταξύ άλλων στη διαρκή παρακολούθηση των θεμάτων που άπτονται των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την υπενθύμιση στο νομοθέτη και τις αρμόδιες δημόσιες Αρχές των ελλειμμάτων προστασίας τους σε εθνικό επίπεδο, η ΕΕΔΑ στις παρούσες προτάσεις της περιορίζεται σε συστάσεις αναφορικά με την αναθεώρηση αποκλειστικά των διατάξεων που εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιοτήτων της.

Επιπρόσθετα, η «ιστορικότητα» των προτάσεων της ΕΕΔΑ, δηλαδή η σταθερή υποστήριξη των θέσεων που έχουν εκφραστεί και στο παρελθόν, η θεσμική της συνέχεια και

* Το παρόν κείμενο Συστάσεων εγκρίθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στις 7 Φεβρουαρίου 2019. Εισηγήτριες/Εισηγητές: Γ. Σταυρόπουλος, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ, Μ. Γαβουνέλη, Α΄ Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ, Χ. Ανθόπουλος, Μέλος της ΕΕΔΑ, Σπ. Βλαχόπουλος, Μέλος της ΕΕΔΑ, Ι. Καμτσίδου, Μέλος της ΕΕΔΑ, Α. Ε. Μπάκα, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ και Ρ. Φράγκου, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ.

η αξιοπιστία της επιβάλλουν, αφενός, την επαναφορά των προτάσεων που είχε υιοθετήσει η ΕΕΔΑ στο παρελθόν, ανεξάρτητα από τυχόν ειδικότερες απόψεις των μελών της τρέχουσας θητείας και, αφετέρου, τη διατύπωση νέων προτάσεων που αναμένεται ότι θα συμβάλουν καθοριστικά στην ενίσχυση του επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου των ελλήνων πολιτών και όλων όσοι διαβιούν στην ελληνική επικράτεια.

Προτεινόμενες για αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος

Υπό το φως των πιο πάνω επισημάνσεων, η ΕΕΔΑ επανέρχεται σε προτάσεις της για την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος, τις οποίες έχει υποβάλει στο παρελθόν, κατά τη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος το 2001 και το 2007 (υπό I, II, III, IV, V και IX), διατυπώνοντας ταυτόχρονα τρεις νέες προτάσεις (υπό VI, VII και VIII). Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση των ακόλουθων διατάξεων:

I. Κράτος και θρησκευτική ελευθερία

Άρθρο 3 (Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 3 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της ρητής κατοχύρωσης της θρησκευτικής ουδετερότητας του Κράτος.

Αναγνωρίζοντας ότι το πλέγμα των διατάξεων που αφορούν στη σχέση «Κράτους-Εκκλησίας» επηρεάζει την άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας και έχει οδηγήσει σε πολλαπλές καταδίκες την Ελλάδα, καθώς και ότι ορισμένες ισχύουσες ρυθμίσεις υπερβαίνουν ακόμη και τις συνταγματικές διατάξεις Χωρών που έχουν επίσημη εκκλησία (όπως, για παράδειγμα, Δανία, Νορβηγία, Ηνωμένο Βασίλειο κ.ά.), η παρούσα πρόταση αποσκοπεί στη ενίσχυση των εγγυήσεων της θρησκευτικής ελευθερίας και της ισότητας, μέσω ταυτόχρονα της δημιουργίας των θεσμικών προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν στην Εκκλησία της Ελλάδας και σε άλλες θρησκευτικές κοινότητες να αναπτυχθούν σε υγιείς βάσεις στη Χώρα και να εκπληρώσουν την αποστολή τους, απαλλαγμένες από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του Κράτους (Πρόταση ΕΕΔΑ 2001 και 2007)¹.

Άρθρο 13 (Θρησκευτική ελευθερία)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 13 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της περαιτέρω κατοχύρωσης της θρησκευτικής ελευθερίας και υπό τις δύο εκφάνσεις της (θετική και αρνητική).

¹ Για τις παλαιότερες θέσεις της ΕΕΔΑ βλ. ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος* (2007), *Προτάσεις για την αναθεώρηση άρθρων του ελληνικού Συντάγματος* (2001). Την ανάγκη κατοχύρωσης της θρησκευτικής ουδετερότητας του Κράτους ανέδειξε η ΕΕΔΑ στην *Πρότασή της για τη ρύθμιση σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας* (2006).

Λαμβανομένου υπόψη του αρνητικού περιεχομένου της θρησκευτικής ελευθερίας, η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η δυνατότητα παροχής πολιτικού όρκου, παράλληλα με το θρησκευτικό, η οποία προϋποθέτει την αποκάλυψη των θρησκευτικών πεποιθήσεων του προσώπου που δίνει τον όρκο, ώστε να διαπιστώνεται εκ των προτέρων ότι δεν ανήκει στην ελληνική ορθόδοξη εκκλησία, δεν μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με την έννοια της θρησκευτικής ελευθερίας. Αντίθετα, μόνη η πολιτικού χαρακτήρα ορκοδοσία δεν αντίκειται *a priori* στην «αρνητική» θρησκευτική ελευθερία, γιατί πρόκειται για ένα γενικό και ουδέτερο μέτρο που σε καμία περίπτωση δεν προϋποθέτει προσχώρηση σε ορισμένη θρησκεία². Σε συνέχεια των πιο πάνω παρατηρήσεων, η ΕΕΔΑ, ήδη από το 2006, έχει προτείνει την κατάργηση του θρησκευτικού όρκου και την αντικατάστασή του από πολιτικό όρκο, όπου προβλέπεται ορκοδοσία³. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ προτείνει τη διαγραφή του εδαφίου γ' της παραγράφου 2: «Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται», με ταυτόχρονη κατάργηση της παραγράφου 5: «5. Κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο, που ορίζει και τον τύπο του» (Πρόταση ΕΕΔΑ 2007).

Άρθρο 33 (Εναρξη θητείας, όρκος, χορηγία)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 33 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της περαιτέρω κατοχύρωσης της θρησκευτικής ελευθερίας και υπό τις δύο εκφάνσεις της (θετική και αρνητική).

Η ΕΕΔΑ προτείνει την τροποποίηση της παραγράφου 2 του άρθρου 33 του Συντάγματος, κατά τρόπο ώστε να αντικαθίσταται ο θρησκευτικός όρκος που δίνει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ενώπιον της Βουλής, ενόψει της ανάληψης καθηκόντων, από πολιτικό όρκο (Πρόταση ΕΕΔΑ 2007)⁴.

Άρθρο 59 (Όρκος)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 59 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της περαιτέρω κατοχύρωσης της θρησκευτικής ελευθερίας και υπό τις δύο εκφάνσεις της (θετική και αρνητική).

Η ΕΕΔΑ προτείνει την κατάργηση της παραγράφου 2 του άρθρου 59 του Συντάγματος, καθώς επίσης και την τροποποίηση της παραγράφου 1, κατά τρόπο ώστε να αντικαθίσταται ο θρησκευτικός όρκος που δίνουν οι βουλευτές, ενόψει της ανάληψης καθηκόντων, από πολιτικό όρκο (Πρόταση ΕΕΔΑ 2007)⁵.

² Βλ. σχετικά Απόφαση αναφορικά με την αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου από πολιτικό (2008).

³ Βλ. σχετικά ΕΕΔΑ, Πρόταση για τη ρύθμιση σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας (2006), Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος (2007), Απόφαση αναφορικά με την αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου από πολιτικό (2008).

⁴ Βλ. έτσι ΕΕΔΑ, Πρόταση για τη ρύθμιση σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας (2006), Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος (2007), Απόφαση αναφορικά με την αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου από πολιτικό (2008).

⁵ *Idem*.

II. Διεύρυνση της προστασίας του δικαιώματος σε ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας – ελάχιστο εγγυημένο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης

Άρθρο 5 (Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 5 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της εναρμόνισής του με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα για τα δικαιώματα του ανθρώπου και της διασφάλισης του μέγιστου δυνατού πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων όλων όσοι διαβιούν στην ελληνική επικράτεια.

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 5, παρ. 2, του Συντάγματος, ώστε να διευρυνθεί η ήδη προβλεπόμενη «απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων», κατά τρόπο που να περιλαμβάνει και την προστασία – επιπλέον των ήδη προβλεπόμενων λόγων διάκρισης – και από κάθε διάκριση λόγω χρώματος, αναπηρίας, ηλικίας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή χαρακτηριστικών φύλου, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, συμμετοχής σε εθνική μειονότητα, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης, σύμφωνα με τα διεθνή και τα ευρωπαϊκά πρότυπα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επιπρόσθετα, η ΕΕΔΑ προτείνει την προσθήκη δύο νέων παραγράφων στο άρθρο 5 του Συντάγματος, οι οποίες θα στοχεύουν στη διασφάλιση της απόλαυσης, αφενός, από κάθε πολίτη ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης, αφετέρου, από τους μετανάστες και τους πρόσφυγες όλων των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζονται κατά το διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο (Πρόταση ΕΕΔΑ 2007)⁶.

III. Κατάργηση θανατικής ποινής

Άρθρο 7 (Καμία ποινή χωρίς νόμο, απαγόρευση βασανιστηρίων)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 7 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της εναρμόνισής του με τα ευρωπαϊκά πρότυπα για τα δικαιώματα του ανθρώπου που επιβάλλουν την πλήρη κατάργηση της θανατικής ποινής.

Πιο συγκεκριμένα, το 2001 αναθεωρήθηκε η διάταξη του άρθρου 7, παρ. 3, εδ. β', του Συντάγματος και απαγορεύτηκε η θανατική ποινή, με ρητή εξαίρεση για τις «περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και

⁶ Για τις παλαιότερες θέσεις της ΕΕΔΑ βλ. ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος* (2007). Την ανάγκη διεύρυνσης του προστατευτικού πλαισίου κατά των διακρίσεων έχει επισημάνει η ΕΕΔΑ και σε άλλες θεματικές εκθέσεις της, όπως, ενδεικτικά, στην *Έκθεσή της για τα Διεμφυλικά Άτομα και τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου* (2005) ή ακόμη στις *Παρατηρήσεις της επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας ασθένειας, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου και άλλες διατάξεις»* (2016).

σχετίζονται με αυτόν». Ωστόσο, έχει μεσολαβήσει η κύρωση του 13ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ από την Ελλάδα το 2004⁷, με το οποίο τα Κράτη μέρη, αποφασισμένα να κάνουν ένα τελικό βήμα προς την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιστάσεις, συμφώνησαν στην κατάργησή της χωρίς καμία εξαίρεση, συμπεριλαμβανομένων και των πράξεων που διαπράχθηκαν σε καιρό πολέμου ή απειλούμενου πολέμου. Συνεπώς, η ΕΕΔΑ θεωρεί επιβεβλημένη την κατάργηση της σχετικής αναφοράς στο άρθρο 7, παρ. 3, εδ. β', του Συντάγματος και την πρόβλεψη απόλυτης απαγόρευσης της θανατικής ποινής χωρίς καμία εξαίρεση (Πρόταση ΕΕΔΑ 2001 και 2007)⁸.

IV. Επέκταση των εγγυήσεων της διαφάνειας και της πολυφωνίας του άρθρου 14, παρ. 9, του Συντάγματος και στη ραδιοφωνία και την τηλεόραση

Άρθρο 15 (Κινηματογράφος, φωνογραφία, ραδιοφωνία, τηλεόραση)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 15 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των εγγυήσεων πολυφωνίας στη ραδιοτηλεόραση.

Η ΕΕΔΑ προτείνει την επέκταση των εγγυήσεων της διαφάνειας και της πολυφωνίας, κατά το άρθρο 14, παρ. 9, του Συντάγματος, και στη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 15 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με την ενίσχυση του άμεσου κρατικού ελέγχου που ασκεί το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) ως πραγματικά ανεξάρτητη διοικητική Αρχή, προκειμένου να διασφαλίζεται η αντικειμενικότητα, η ισομέρεια και η ποιοτική στάθμη των κάθε είδους εκπομπών. Στόχος είναι να αποτραπεί η συγκέντρωση μέσω μαζικής ενημέρωσης από το ίδιο πρόσωπο (Πρόταση ΕΕΔΑ 2001 και 2007)⁹.

V. Προστασία του δικαιώματος στην ιδιοκτησία – αποζημίωση

Άρθρο 17 (Προστασία της ιδιοκτησίας, απαλλοτρίωση)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 17 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της εναρμόνισής του με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα για τα δικαιώματα του ανθρώπου και ειδικότερα τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 17 του Συντάγματος σε τρία σημεία:

⁷ Ν 3289/2004 (ΦΕΚ 227/Α/26.11.2004) Κύρωση του Πρωτοκόλλου αριθμ. 13 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιστάσεις.

⁸ Βλ. σχετικά ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος (2007), Προτάσεις για την αναθεώρηση άρθρων του ελληνικού Συντάγματος (2001)*.

⁹ *Idem*.

Πρώτο, προτείνεται να απαλειφθεί η ειδική ρύθμιση για τη δυνατότητα εκτέλεσης δημοσίων έργων με απλή παροχή «πλήρους εγγύησης» και πριν από την καταβολή οποιασδήποτε αποζημίωσης στους δικαιούχους (άρθρο 17, παρ. 4, εδ. στ', του Συντάγματος, που προστέθηκε με την Αναθεώρηση του 2001)¹⁰.

Δεύτερο, προτείνεται να κατοχυρωθεί συνταγματικά η έννοια της περιουσίας στο σύνολό της, ώστε να καλύπτει όλα τα περιουσιακά δικαιώματα συμπεριλαμβανομένων και των ενοχικών, όπως έκρινε ο Άρειος Πάγος, ήδη το 1998, στηριζόμενος για την απόφασή του στο άρθρο 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ¹¹. Για τους λόγους αυτούς, προτείνεται να κατοχυρωθεί συνταγματικά και η πνευματική ιδιοκτησία και το κληρονομικό δικαίωμα¹².

Τρίτο, προτείνεται να ενισχυθεί η προστασία όσων υφίστανται ουσιώδεις περιορισμούς του δικαιώματος άσκησης της ιδιοκτησίας, όταν αυτοί επιβάλλονται για λόγους δημόσιας ωφέλειας, ιδίως της προστασίας του περιβάλλοντος και δεν συνιστούν απαλλοτρίωση, καθώς επίσης και σε περίπτωση υπέρμετρων περιορισμών των λοιπών περιουσιακών δικαιωμάτων για λόγους δημόσιας ωφέλειας (Πρόταση ΕΕΔΑ 2001 και 2007)¹³.

VI. Συνταγματική κατοχύρωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)

Άρθρο 25 (Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 25 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του *status* της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), που είναι ο Εθνικός Θεσμός για την προώθηση και την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ) στη Χώρα.

Λαμβανομένων υπόψη των *Αρχών σχετικά με το status των Εθνικών Θεσμών (Αρχών των Παρισίων)*¹⁴, τη βασική δηλαδή κανονιστική πηγή των Εθνικών Θεσμών για την προώθηση και την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ), οι οποίες σε ό,τι αφορά στη νομική θεμελίωση των ΕΘΑΔ ορίζουν ότι η εντολή των ΕΘΑΔ να προωθούν και

¹⁰ Ανομολόγητη αιτία της θέσπισης ήταν τα ολυμπιακά έργα. Τη μη ψήφιση είχε ζητήσει η ΕΕΔΑ τόσο το 2001, όσο και το 2007. Βλ. σχετικά ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος* (2007), *Προτάσεις για την αναθεώρηση άρθρων του ελληνικού Συντάγματος* (2001).

¹¹ Ο Άρειος Πάγος αποδέχτηκε πανηγυρικά με την ΑΠ 40/1998, ως προστατευόμενη ιδιοκτησία την περιουσία του προσώπου, στην οποία υπάγονται, όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα αλλά και όλα τα δικαιώματα «περιουσιακής φύσεως» και τα κεκτημένα «οικονομικά συμφέροντα». Η θέση αυτή του ΑΠ έχει πλήρως εμπεδωθεί και στη μεταγενέστερη νομολογία του.

¹² Βλ. σχετικά ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος* (2007), *Προτάσεις για την αναθεώρηση άρθρων του ελληνικού Συντάγματος* (2001).

¹³ Για μία εκτενέστατη και πειστικότερη αιτιολογία της ομόφωνης σχετικής πρότασης που έχει διατυπώσει η ΕΕΔΑ, ήδη από το 2001, βλ. ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος* (2007), *Προτάσεις για την αναθεώρηση άρθρων του ελληνικού Συντάγματος* (2001).

¹⁴ Όπως υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ με την απόφασή της 48/134 «Εθνικοί Θεσμοί για την προώθηση και την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (ΕΘΑΔ) της 20ής Δεκεμβρίου 1993.

προστατεύουν τα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να διατυπώνεται με σαφήνεια σε συνταγματικό ή νομοθετικό κείμενο¹⁵, η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η τυπική ισχύς της ιδρυτικής νομοθεσίας των ΕΘΑΔ έχει μεγάλη σημασία, στο βαθμό που μια αυξημένη τυπική ισχύς ενισχύει το κύρος, τη μονιμότητα και, κατά συνέπεια, την ανεξαρτησία τους. Εξάλλου, η συνταγματική κατοχύρωση των ΕΘΑΔ συνιστά, εκτός από *de jure* εγγύηση της σύστασης και λειτουργίας τους, και *de facto* εχέγγυο της αυτονομίας που διαθέτουν κατά την εκπλήρωση της αποστολής τους.

Στην Ελλάδα, ο θεσμικός ρόλος του ΕΘΑΔ έχει ανατεθεί στην ΕΕΔΑ, στην οποία έχει, μάλιστα, απονεμηθεί από την αρμόδια διεθνή Υποεπιτροπή Διαπίστευσης του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των ΕΘΑΔ (*Global Alliance of National Human Rights Institutions, GANHRI*) που λειτουργεί υπό την αιγίδα και σε συνεργασία με το Γραφείο του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ο ανώτατος βαθμός διαπίστευσης Α, ήδη από το 2001, όταν ένας πολύ μικρός αριθμός, 12 μόνο, ΕΘΑΔ αναγνωρίζονταν ως πλήρως συμβατοί με τις Αρχές των Παρισίων. Σε αναγνώριση, μεταξύ άλλων, της πλήρους εναρμόνισης της λειτουργίας της ΕΕΔΑ με τους διεθνείς κανόνες ελάχιστων προτύπων που θέτουν οι *Αρχές των Παρισίων* και της ιδιαίτερα σημαντικής δραστηριότητάς της, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, η ΕΕΔΑ διατηρεί έκτοτε το βαθμό διαπίστευσης Α, συμμετέχοντας σε απαιτητικές αξιολογήσεις που γίνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα, αποδεικνύοντας έμπρακτα ότι εκπληρώνει την αποστολή της, προωθώντας και προστατεύοντας τα δικαιώματα του ανθρώπου, σε μία περίοδο μάλιστα κατά την οποία η Χώρα βιώνει τις συνέπειες μιας βαθιάς οικονομικής και κοινωνικής κρίσης. Ειδικότερα, το Μάρτιο του 2017, η ΕΕΔΑ επαναδιαπιστεύτηκε με *status A* από την αρμόδια διεθνή Υποεπιτροπή, γεγονός που αντανακλά στη διεθνή εικόνα της Χώρας.

Υπό το φως των πιο πάνω παρατηρήσεων, η ΕΕΔΑ προτείνει την αναβάθμιση του *status* της και την ενίσχυση της νομικής θεμελίωσης της εντολής της με την προσθήκη νέας παραγράφου μετά την παράγραφο 4 του άρθρου 25, η οποία να αναγνωρίζει την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) ως τον Εθνικό Θεσμό για την προώθηση και την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ) στη Χώρα, κατά τους ειδικότερους ορισμούς του περί αυτής νόμου (Πρόταση ΕΕΔΑ 2019).

VII. Αρχές καλής διενέργειας δημοψηφισμάτων

Άρθρο 44 (Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, δημοψηφίσματα, διαγγέλματα)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 44 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της συνταγματικής αναγνώρισης της υποχρέωσης του Κράτους να τυποποιήσει τις αρχές καλής διενέργειας δημοψηφισμάτων.

¹⁵ Αρχές των Παρισίων, Α.2.

Σε συνέχεια σχετικής Έκθεσής της αναφορικά με τις *Αρχές καλής διενέργειας δημοψηφισμάτων: ουσιαστικές εγγυήσεις, διαδικαστικές εγγυήσεις, βέλτιστες πρακτικές*¹⁶, η ΕΕΔΑ κρίνει απαραίτητο η αναθεωρητική διαδικασία να λάβει υπόψη της την ανάγκη ύπαρξης ρητής πρόβλεψης του ίδιου του Συντάγματος α) εύλογου χρόνου που πρέπει να μεσολαβεί μεταξύ της προκήρυξης, της διάθεσης του κειμένου του δημοψηφίσματος και του συνοδευτικού υλικού, και της διενέργειας ενός δημοψηφίσματος και β) εκτελεστικού νόμου του Συντάγματος που να προσδιορίζει, ειδικότερα, τις εν γένει αρχές καλής διενέργειας ενός δημοψηφίσματος.

Η πρόβλεψη του στοιχείου α) κρίνεται απαραίτητη καθώς θα πρέπει να καταλείπεται επαρκής χρόνος μεταξύ της προκήρυξης και της διενέργειας ενός δημοψηφίσματος, ώστε να είναι δυνατή η ενημέρωση του εκλογικού σώματος για τα οικεία ζητήματα. Αυτό συνεπάγεται ότι το κείμενο θα πρέπει να καθίσταται εγκαίρως διαθέσιμο στο εκλογικό σώμα¹⁷. Η ύπαρξη επαρκούς χρόνου για τη μελέτη του ερωτήματος, ή των ερωτημάτων, καθώς και των συνεπειών του/τους είναι θεμελιώδους σημασίας, καθώς αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση για τη διαμόρφωση ελεύθερης και ενημερωμένης γνώμης, και συνεπώς για την ίδια την ελευθερία της ψήφου.

Η πρόβλεψη του στοιχείου β) κρίνεται επίσης αναγκαία καθώς, πέρα από τις συνταγματικές αρχές που διέπουν την ψήφο εν γένει στις εθνικές εκλογές, ιδίως την καθολικότητα, ισότητα, αμεσότητα, μυστικότητα και γνησιότητα, θα πρέπει να συντρέχουν ειδικότερες ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις, προκειμένου το εκλογικό σώμα να είναι σε θέση να γνωρίζει το συγκεκριμένο περιεχόμενο των προτεινόμενων εναλλακτικών και συνεπώς τις συνέπειες της ψήφου του ενόψει ενός δημοψηφίσματος (Πρόταση ΕΕΔΑ 2019).

VIII. Διασφάλιση της ψήφου των εκτός επικρατείας πολιτών

Στην Έκθεσή της με θέμα «Διευκόλυνση άσκησης δικαιώματος ψήφου από τους εκτός Επικρατείας Έλληνες πολίτες: Η υλοποίηση του Συνταγματικού Συμβολαίου ως δημοκρατική και κοινωνική αναγκαιότητα» (21.12.2017)¹⁸, η ΕΕΔΑ προέκρινε, διαζευκτικά και υπό τον όρο της συνταγματικότητας, τρεις λύσεις για τη διευκόλυνση άσκησης του δικαιώματος ψήφου από τους εκτός Επικρατείας Έλληνες πολίτες.

¹⁶ ΕΕΔΑ, *Αρχές καλής διενέργειας δημοψηφισμάτων: ουσιαστικές εγγυήσεις, διαδικαστικές εγγυήσεις, βέλτιστες πρακτικές* (2018).

¹⁷ Σύμφωνα με το επεξηγηματικό σημείωμα του Κώδικα καλών πρακτικών επί δημοψηφισμάτων της Επιτροπής της Βενετίας, θεωρείται πως έγκαιρη είναι η διάθεση του κειμένου του δημοψηφίσματος και του συνοδευτικού υλικού ή επεξηγηματικού σημειώματος όταν αυτή λαμβάνει χώρα τουλάχιστον δύο εβδομάδες πριν τη διενέργεια του δημοψηφίσματος. European Commission for Democracy through law (Venice Commission), *Code of Good Practice on Referendums, Explanatory Memorandum, Study No. 371/2006, CDL-AD (2007) 008*, σελ. 17.

¹⁸ ΕΕΔΑ, *Διευκόλυνση άσκησης δικαιώματος ψήφου από τους εκτός Επικρατείας Έλληνες πολίτες: η υλοποίηση του Συνταγματικού Συμβολαίου ως δημοκρατική και κοινωνική αναγκαιότητα* (2017).

Η πρώτη, διαζευκτικώς προτεινόμενη, λύση εκφράζει το μείζον δικαιωματικά και δεν έχει συνταγματικό κώλυμα: να δοθεί σε όλους τους εκτός Επικρατείας Έλληνες εκλογείς η δυνατότητα να ψηφίζουν από το εξωτερικό.

Η δεύτερη, διαζευκτικώς προτεινόμενη, λύση προϋποθέτει συνταγματική αναθεώρηση, καθώς προτείνει να περιοριστεί η δυνατότητα της εξ αποστάσεως άσκησης του δικαιώματος ψήφου στους Έλληνες που έχουν την ελληνική ιθαγένεια κατά το χρόνο έναρξης ισχύος του εκτελεστικού του Συντάγματος νόμου (πλην εκείνων που αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια από τη γέννηση), ή στους Έλληνες που διαμένουν εκτός Ελλάδας για λιγότερο από “X” έτη. Η εισαγωγή χρονικού περιορισμού στο εκλογικό δικαίωμα από τον κοινό νομοθέτη, προϋποθέτει αναθεώρηση του άρθρου 51 Σ.

Η τρίτη, διαζευκτικώς προτεινόμενη, λύση ορίζει πως η ψήφος των εκτός Επικρατείας Ελλήνων πολιτών θα μετρά μόνο για τρεις (3) έδρες του ψηφοδελτίου Επικρατείας και δεν θα προσμετράται για την εξαγωγή του εκλογικού μέτρου σε επίπεδο Επικρατείας, με αντίστοιχη υποχρέωση οι υποψήφιοι εκπρόσωποι των εκτός Επικρατείας Ελλήνων εκλογέων να τοποθετηθούν στην πρώτη θέση του ψηφοδελτίου Επικρατείας. Η λύση αυτή είναι σκόπιμο να συνοδευτεί, για λόγους καλύτερης ασφάλειας δικαίου, από προηγούμενη συνταγματική αναθεώρηση του άρθρου 54 Σ μέσω της ρητής πρόβλεψης περιφερειών εξωτερικού, καθώς εισάγει μια οιονεί μορφή ψήφου εκπροσώπησης που, κατά ορισμένες απόψεις, εγείρει ζήτημα ως προς την αρχή της ισότητας της ψήφου.

Και για τις τρεις παραπάνω διαζευκτικά προτεινόμενες λύσεις, η ΕΕΔΑ συστήνει, διαδικαστικά, την υιοθέτηση, είτε αποκλειστικά, είτε διαζευκτικά, της επιστολικής ή της φυσικής/αυτοπρόσωπης μεθόδου ψήφου σε πρεσβείες, προξενεία, ή άλλα ειδικώς οριζόμενα εκλογικά κέντρα του εξωτερικού. Καμία από τις δύο αυτές μεθόδους ψηφοφορίας δεν προϋποθέτει προηγούμενη συνταγματική αναθεώρηση.

Σύμφωνα με τα παραπάνω:

Άρθρο 51 (Εκλογή βουλευτών, εκλογικό δικαίωμα)

Εάν ήθελε επιλεγεί η δεύτερη προτεινόμενη λύση, η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 51 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της διευκόλυνσης της ψήφου των εκτός Επικρατείας πολιτών και της συνταγματικής αναγνώρισης της ευχέρειας του νομοθέτη να εισαγάγει χρονικούς περιορισμούς στο εκλογικό δικαίωμα για την ψήφο των εκτός Επικρατείας πολιτών.

Σε συνέχεια σχετικής Έκθεσής της αναφορικά με τη Διευκόλυνση άσκησης δικαιώματος ψήφου από τους εκτός Επικρατείας Έλληνες πολίτες¹⁹, η ΕΕΔΑ προέκρινε, στο πλαίσιο τριών διαζευκτικών προτάσεων της για την νομοθετική ή/και συνταγματική δρομολόγηση του ζητήματος, την τροποποίηση της παραγράφου 3 του άρθρου 51 του Συντάγματος, προκειμένου να δίνεται η δυνατότητα στον έλληνα νομοθέτη να εισάγει εύλογο χρονικό

¹⁹ *Ibidem*.

περιορισμό στο δικαίωμα ψήφου όσων διαβιώνουν εκτός της επικράτειας. Η πρόταση ακολουθεί το μοντέλο που εφαρμόζουν τα περισσότερα Συμβαλλόμενα Κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και τρίτα κράτη, προκειμένου να διασφαλίσουν το στοιχείο του πραγματικού δεσμού με το Κράτος καταγωγής μέσω της επιβολής χρονικών περιορισμών (Πρόταση ΕΕΔΑ 2019).

Σε κάθε περίπτωση, με ομόφωνη απόφαση της Ολομέλειάς της στις 7.2.2019, η ΕΕΔΑ προτείνει να αντικατασταθεί η προβλεπόμενη στην παράγραφο 4 αυξημένη πλειοψηφία των δύο τρίτων με την επίσης αυξημένη πλειοψηφία των τριών πέμπτων, προκειμένου να καταστεί ευχερέστερη η ψήφιση του εκτελεστικού του Συντάγματος νόμου που θα ρυθμίζει την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος των εκτός Επικρατείας Ελλήνων εκλογέων.

Άρθρο 54 (Εκλογικό σύστημα, εκλογικές περιφέρειες, βουλευτές Επικρατείας)

Εάν ήθελε επιλεγεί η τρίτη προτεινόμενη λύση, η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 54 του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της διευκόλυνσης της ψήφου των εκτός επικρατείας πολιτών και της ρητής συνταγματικής αναγνώρισης της δυνατότητας ίδρυσης εκλογικών περιφερειών εξωτερικού για τους εκτός Επικρατείας πολίτες.

Σε συνέχεια της πιο πάνω αναφερθείσας σχετικής Έκθεσής της αναφορικά με τη *Διευκόλυνση άσκησης δικαιώματος ψήφου από τους εκτός Επικρατείας Έλληνες πολίτες*²⁰, η ΕΕΔΑ προτείνει την προσθήκη παραγράφου 4 στο άρθρο 54, προκειμένου να προβλεφθούν ρητά περιφέρειες εξωτερικού, ώστε να ενεργοποιηθεί με συνταγματική ασφάλεια η βέλτιστη πρακτική της ψήφου εκπροσώπησης και στην Ελλάδα, κατά το μοντέλο Χωρών με μεγάλο αριθμό εκτός επικρατείας πολιτών, όπως είναι η Γαλλία, η Ιταλία και η Πορτογαλία. Η θεσμοθέτηση ψήφου εκπροσώπησης σε περιπτώσεις Κρατών με μεγάλο αριθμό εκτός Επικρατείας εκλογέων συνιστά βέλτιστη πρακτική, η οποία απαμβλύνει τις συνέπειες της μαζικότητας της συμμετοχής των εκτός Επικρατείας στις εθνικές εκλογές, αναγνωρίζοντας στους τελευταίους δικαίωμα εκπροσώπησης μέσω προκαθορισμένου αριθμού βουλευτών²¹. Το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, το οποίο αποτελεί το πλέον αρμόδιο, συνταγματικά κατοχυρωμένο, σύμφωνα με το άρθρο 108, παρ. 2, του Συντάγματος, «γνωμοδοτικό, εισηγητικό, διεκδικητικό και υποστηρικτικό προς την ελληνική Πολιτεία όργανο... [με] αποστολή του την έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού Ελληνισμού», έχει ήδη προτείνει σε σχετική έκθεσή του την προσθήκη στις ήδη υπάρχουσες εκλογικές περιφέρειες

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Βέβαια, δεν αρκεί η Συνταγματική αναθεώρηση. Κατά το άρθρο 54, παρ. 2, του Συντάγματος, προκειμένου να ενεργοποιηθεί το δικαίωμα των εκτός Επικρατείας να ψηφίσουν από το εξωτερικό θα πρέπει να προηγηθεί απογραφή του νόμιμου πληθυσμού, βάσει του οποίου θα κατανεμηθούν στις περιφέρειες εξωτερικού οι βουλευτικές έδρες. Κρίνεται συνεπώς απαραίτητη η σε κάθε περίπτωση σχετική απογραφή του Ελληνικού πληθυσμού του εξωτερικού το έτος 2021.

τριών ειδικών περιφερειών εξωτερικού: Αμερικής, Ευρώπης και Ασίας-Αφρικής-Ωκεανίας (Πρόταση ΕΕΔΑ 2019)²².

ΙΧ. Ενίσχυση του συνταγματικού προστατευτικού πλαισίου των Ανεξάρτητων Αρχών

Άρθρο 101Α (Ανεξάρτητες Αρχές)

Η ΕΕΔΑ προτείνει την αναθεώρηση του άρθρου 101Α του Συντάγματος, προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του θεσμικού πλαισίου των Ανεξάρτητων Αρχών.

Η ΕΕΔΑ, έχοντας και στο παρελθόν επισημάνει τον ελλειμματικό χαρακτήρα των διατάξεων που ρυθμίζουν τις Ανεξάρτητες Αρχές, προτείνει την τροποποίηση του άρθρου 101Α του Συντάγματος, κατά τρόπο ώστε να επιλέγονται τα μέλη των Ανεξάρτητων Αρχών από τα 3/5 της εκάστοτε αρμόδιας διαρκούς κοινοβουλευτικής επιτροπής.

Πράγματι, στη γενική διάταξη του άρθρου 101Α του Συντάγματος ορίζονται κατά βάση τα εξής: α) τα μέλη των Ανεξάρτητων Αρχών διορίζονται με θητεία και έχουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία και β) η επιλογή των προσώπων που τις στελεχώνουν γίνεται από τη Διάσκεψη των Προέδρων με αποφάσεις που λαμβάνονται με ενισχυμένη πλειοψηφία. Για τα υπόλοιπα ζητήματα, το Σύνταγμα παραπέμπει, αφενός, στον κοινό νομοθέτη, προκειμένου να καθορίσει την υπηρεσιακή κατάσταση και τα προσόντα του προσωπικού των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών και, αφετέρου, στον Κανονισμό της Βουλής για να ρυθμίσει τη σχέση της Βουλής με τις Ανεξάρτητες Αρχές και τα του κοινοβουλευτικού ελέγχου των Αρχών. Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι το Σύνταγμα ορθά επιβάλλει στο νομοθέτη τη θέσπιση εγγυήσεων προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας για τα μέλη των Ανεξάρτητων Αρχών και αναθέτει στη Βουλή την αρμοδιότητα επιλογής τους. Ωστόσο, η αδυναμία της προτεινόμενης ρύθμισης έγκειται στο ότι αναθέτει την επιλογή τους σε ένα όργανο αβέβαιης σύνθεσης, αφού ο Κανονισμός της Βουλής προβλέπει ότι στη Διάσκεψη των Προέδρων μετέχουν, μεταξύ άλλων, και οι τέως πρόεδροι της Βουλής εφόσον έχουν εκλεγεί βουλευτές, οι Πρόεδροι των Κοινοβουλευτικών Ομάδων, των οποίων ο αριθμός είναι βεβαίως εκ των προτέρων άγνωστος, καθώς και ένας εκπρόσωπος των ανεξαρτήτων, εφόσον υπάρχουν τουλάχιστον πέντε ανεξάρτητοι βουλευτές. Το γεγονός, δε, ότι η διάταξη προβλέπει ότι πρέπει να επιδιώκεται ομοφωνία δεν έχει βέβαια καμία κανονιστική συνέπεια. Για τους πάνω λόγους, η ΕΕΔΑ θεωρεί ορθότερη την πρόταση να επιλέγονται τα μέλη των Ανεξάρτητων Αρχών από τα 3/5 της εκάστοτε αρμόδιας διαρκούς κοινοβουλευτικής επιτροπής (Πρόταση ΕΕΔΑ 2001 και 2007)²³.

²² Έκθεση Προεδρείου του ΣΑΕ επί του κειμένου εργασίας «Άσκηση του εκλογικού δικαιώματος κατά τις γενικές βουλευτικές εκλογές από τους Έλληνες εκλογείς που διαμένουν στο εξωτερικό», 23.7.2009, διαθέσιμο σε: <http://www.sae.gr/?id=17099> (τελευταία επίσκεψη 1.2.2019).

²³ Σχετικά με τις Ανεξάρτητες Αρχές βλ. ΕΕΔΑ, *Θέσεις ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος* (2007), *Προτάσεις για την αναθεώρηση άρθρων του ελληνικού Συντάγματος* (2001). Επίσης, για ζητήματα λειτουργίας των Ανεξάρτητων Αρχών βλ. σχετικά ΕΕΔΑ, *Ψήφισμα για τα ζητήματα λειτουργίας των*

συνταγματικώς κατοχυρωμένων Ανεξάρτητων Αρχών (2008), Απόφαση για το θέμα του ελέγχου των Ανεξάρτητων Αρχών και των θεσμών προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2007).